

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

دهه پنجم انقلاب

و نیاز کشور به مدیریت جهادی

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: حسین رضانی پور

- از نکات کلیدی که رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب مطرح نمودند بحث مدیریت جهادی است که آن را عامل عزت و پیشرفت ایران در همه عرصه‌ها دانستند.
- تجربه مدیریت جهادی در چهل سال گذشته در کشور توانست الگوی تازه‌ای از مدیریت را در کشور ایجاد کند که مبتنی بر فرهنگ، ارزش‌های معنوی، اخلاقی، بومی و داخلی است.
- «مدیریت جهادی» تلاش بی وقفه در به کارگیری مؤثر و کنترل فعالیت‌های افراد، مبتنی بر مبارزه در تمام عرصه‌های علمی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و... با نیت الهی، جهت نیل به اهداف والای جامعه و رفع موانع موجود است.
- شاخص‌ها و ویژگی‌های مهم مدیریت جهادی: خدامحوری و توکل به خدا، ایمان به معاد و آخرت‌گرایی، خودباوری و اعتماد به نفس، داشتن روحیه خدمت به خلق، تعهد به مردم و نظام، آرمان‌گرایی و هدف‌مداری، جدیت، خستگی‌ناپذیری و شوق به کار، رفتار خالصانه، دشمن‌شناسی، حضور مردمی (عزم ملی)، تکیه زدن بر وحدت و دوری از اختلافات، ریسک‌پذیری همراه با حرکت مبتنی بر علم و درایت، داشتن روحیه جمعی و کار گروهی، مبارزه با فساد و سلامت اقتصادی، کارآمدی، استفاده از امکانات و ظرفیت‌ها.
- در دهه پیش‌روی کشور و با توجه به اقدامات خصمانه دشمنان این مرز و بوم که شبانه روز علیه مردم و نظام انجام می‌دهند، تنها راه مقابله با آنها در پیش گرفتن مدیریت جهادی و نگاه درونزا به ظرفیت‌ها و امکانات داخلی است.

□ مقدمه (طرح مسأله)

از نکات کلیدی که رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب مطرح نمودند بحث مدیریت جهادی است که آن را عامل عزت و پیشرفت ایران در همه عرصه‌ها دانستند. مرور تحولات چهل ساله نظام جمهوری اسلامی نشان می‌دهد هر کجا مدیران و افراد صاحب منصب با فعالیت‌های جهادگونه به عرصه خدمت به جامعه قدم نهاده‌اند، موفق بوده و نتایج مهمی در پی داشته است. از نمونه‌های شاخص این مطلب می‌توان به دوران هشت سال دفاع مقدس، حل بحران‌های سال‌های اولیه انقلاب، بازسازی خرابه‌های جنگ و دوران قبل از انقلاب، عمران، آبادانی و پیشرفت و توسعه کشور در حوزه‌های مختلف و ... اشاره کرد. رهبر معظم انقلاب نیز در این خصوص می‌فرمایند: «... ما از مجاهدت، بیگانه نیستیم. ملت ما در میدان‌های جهاد؛ هم جهاد نظامی، در دوران هشت سال دفاع مقدس؛ هم جهاد سیاسی، در طول این مدت؛ هم جهاد اقتصادی و علمی، یک ملت امتحان داده است. ما آشنا هستیم با جهاد»^۱ یا ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: «... در این حرکت (پیشرفت علمی)، تنبلی و تن‌آسایی و محول کردن کار به یکدیگر جایز نیست؛ حرکت جهادگونه باید کرد. جهاد فقط در میدان جنگ نیست، در میدان علم هم مثل بقیه میادین زندگی، جهاد لازم است. جهاد یعنی تلاش بی‌وقفه، همراه با خطرپذیری- در حد معقول البته- و پیشرفت و امید به آینده»^۲. همچنین رهبر معظم انقلاب فروردین ۱۳۹۰ در حرم رضوی در خصوص مدیریت جهادی بیان می‌دارند: «روحیه جهادی لازم است. ملت ما از اول انقلاب تا امروز در هر جایی که با روحیه جهادی وارد میدان شده، پیش رفته. این را ما در دفاع مقدس دیدیم، در جهادسازندگی دیدیم، در حرکت علمی داریم مشاهده می‌کنیم. اگر ما در بخش‌های گوناگون، روحیه جهادی داشته باشیم، یعنی کار را برای خدا، با جدیت و به صورت خستگی ناپذیر انجام دهیم (نه فقط به عنوان اسقاط تکلیف)، بلاشک این حرکت پیش خواهد رفت»^۳. همچنین ایشان در دیدار با رئیس دولت یازدهم می‌فرمایند: «کار جهادی یعنی از موانع عبور کردن، موانع کوچک را بزرگ ندیدن، آرمان‌ها را فراموش نکردن، جهت را فراموش نکردن، شوق به کار؛ این کار جهادی است. کار را باید جهادی انجام داد تا ان شاءالله خدمت به خوبی انجام بگیرد»^۴.

از طرفی، رهبر معظم انقلاب در سال‌های اخیر به‌ویژه از سال ۱۳۹۲ و بالاخص سال ۱۳۹۳ که این سال را نیز «اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی» نامیدند، بارها بر کار و مدیریت جهادی تأکید فراوان داشته و آن را از شاخصه‌های مسئولیت در نظام اسلامی دانسته‌اند. در واقع «مدیریت جهادی» در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب نه یک شعار که هویت اصلی مدیریت نظام شمرده می‌شود.

یکی از موارد بسیار مهم در مدیریت هر جامعه که بایستی به آن توجه داشت روش مدیریت جامعه بر اساس فرهنگ و رسوم و با استفاده از ابزارهایی مبتنی بر ارزش‌های آن جامعه است. کشور ما نیز از دیرباز دوران مختلف رشد و افول را پشت سر گذاشته است. در یک مرور تاریخی می‌توان در دوران رشد تمدن ایران به روشنی اثر مدیریت صحیح و در دوران افول اثر مدیریت‌های نامناسب را مشاهده نمود. در کشور ما نیز سبک‌های مختلف مدیریت در کارها از دیرباز مورد توجه قرار گرفته است که از جمله آن می‌توان به مدیریت جهادی به عنوان یکی از سبک‌های مدیریتی بومی و الهام گرفته شده از تمدن ایرانی و منابع دین مبین اسلام اشاره نمود.

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، بیانات مقام معظم رهبری در

جمع مردم و کارکنان صنعت نفت عسلویه در سفر یک روزه به این شهر، ۱۳۹۰/۰۱/۰۸.

۲. همان، بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷/۰۷/۰۳.

۳. همان، سخنرانی در حرم رضوی، ۱۳۹۰/۰۱/۰۱.

۴. همان، در دیدار با رئیس جمهور، ۱۳۹۳/۱۰/۲۳.

تاکیدات مکرر مقام معظم رهبری بر شیوه مدیریت جهادی در اداره کشور و ضرورت آن برای دهه پنجم انقلاب ما را بر آن داشت که در این نوشتار ضمن برشمردن شاخص‌ها، مولفه‌ها و ویژگی‌های مدیریت جهادی به تبیین چرایی و علل نیاز به مدیریت جهادی در دهه پنجم انقلاب بپردازیم.

□ هدف و ضرورت

همان‌طور که در طرح مسئله نیز گفته شد، در مرور تاریخی کشور، رشد و شکوفایی فرهنگ و تمدن را زمانی که مدیریت صحیح حاکم بوده شاهد بودیم. به خصوص طی چهل سال گذشته نظام جمهوری اسلامی موفقیت‌های چشمگیری در پرتو مدیریت جهادی در عرصه‌های مختلف مبارزاتی، دفاعی، سیاسی، اقتصادی و ... به دست آورده است. طبعاً این نظام برای تداوم موفقیت‌ها و پیشرفت‌ها و رسیدن به نظامی مطلوب نیازمند شیوه مدیریتی جهادی است. لذا ضرورت دارد که شاخص‌ها، مولفه‌ها و ویژگی‌های مدیریت جهادی تبیین و تشریح شود.

□ زاویه دید

زاویه دید این نوشتار تبیین ویژگی‌ها و علل نیاز به مدیریت جهادی در دهه پنجم انقلاب است.

□ سوال اصلی

شاخص‌ها و ویژگی‌های مدیریت جهادی چیست و چرا در دهه پنجم انقلاب به این شیوه مدیریت نیاز است؟

□ شاخص‌ها و ویژگی‌های مدیریت جهادی

در وهله نخست لازم است که تعریف و مفهومی از مدیریت جهادی داشته باشیم.

در دانشنامه رشد درباره مفهوم مدیریت آورده است: «فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی و سازماندهی و بسیج منابع و امکانات و هدایت و کنترل آن که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول، صورت می‌گیرد»^۱. البته مدیریت در نظام اسلامی آن نوع مدیریتی که ناشی از نظام ارزشی مبتنی بر فرهنگ و تمدن اسلامی است.

در خصوص کلمه «جهاد» اینکه این واژه‌ای عربی از ریشه «جهد» به معنای مشقت^۲ و نهایت تلاش و کوشش^۳ است. اما از منظر دینی به هر تلاشی، جهاد اطلاق نمی‌شود؛ بلکه جهاد از منظر دینی، عبارت است از بذل جان، مال و توان خویش در راه اعتلای کلمه اسلام و اقامه شعائر ایمان^۴.

رهبر معظم انقلاب معتقدند، جدّ و جهد و مبارزه در مقابل دشمن دو رکن اساسی جهاد است و در این باره می‌فرمایند: «در مبارزه دو چیز حتماً لازم است: یکی اینکه در آن جدّ و جهد و تحرکی باشد. انسان در رختخواب یا در پستوی خانه که نمی‌تواند مبارزه کند ... دوم اینکه در مقابلش دشمنی باشد. مبارزه در آنجا که دشمن نیست معنا ندارد. پس جهاد متقوم بر این دو رکن است...»^۵ البته جهاد فقط به مبارزه در میدان جنگ و نبرد مسلحانه، ختم نمی‌شود؛ بلکه هر جا که مانعی باشد و در نتیجه تلاشی خالصانه و با نیت الهی برای رفع آن مانع انجام گیرد، می‌توان آن را جهاد نامید. بنابراین جهاد، معنایی وسیع‌تر از قتال و مبارزه مسلحانه دارد.

۱. دانشنامه رشد، www.Daneshnameh.roshd.ir

۲. ابن فارس بن زکریا، احمد، معجم مقاییس اللغة، ج ۱، ذیل کلمه جهد.

۳. الطریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، ج ۳، ذیل کلمه جهد.

۴. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، ج ۲۱، ص ۳.

۵. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر ...، پیشین، بیانات رهبر معظم انقلاب در شروع درس خارج فقه، ۱۳۷۳/۶/۲۰.

با توجه به مفهوم دو واژه مدیریت و جهاد می‌توان گفت «مدیریت جهادی» تلاش بی وقفه در به کارگیری مؤثر و کنترل فعالیت‌های افراد، مبتنی بر مبارزه در تمام عرصه‌های علمی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و... با نیت الهی، جهت نیل به اهداف والای جامعه و رفع موانع موجود است.^۱

۱. کریم زاده، طاهر، شاخصه‌های مدیریت جهادی از منظر مقام معظم رهبری، مجله معارف، ش ۱۰۷، اسفند ۱۳۹۳.

* شاخص‌ها و ویژگی‌هایی که برای مدیریت جهادی می‌توان براساس نظرات رهبر معظم انقلاب و از منابع دیگر برشمرد به شرح ذیل است.

۱. خدامحوری و توکل به خدا

اصل و اساس در مدیریت جهادی خدامحوری و در کارها توکل کردن به خداست. در یک نظام مبتنی بر ارزش‌های اسلامی مدیر جهادی رفتارهای خود را بایستی به گونه‌ای سامان دهد که در اثر انجام آن‌ها، آدمی به خداوند متعال نزدیک شود و کمالات معنوی و ارزش‌های والای الهی به دست آورد. انجام کارهایی که در عرصه مدیریت به وقوع می‌پیوندد نیز مشمول همین قاعده خواهد بود. از این رو یک «مدیر جهادی» مردم را بنده و مخلوق خداوند می‌داند و خدمت به آنها را عبادت می‌شمرد. در ضمن مدیری که دارای تفکر جهادی است تمام هم و غم خویش را «رضایت الهی» دانسته و به دنبال مطرح نمودن خویش و کسب مقام و شهرت نیست. فرد جهادگر هرچه به خدا نزدیک تر شده و جهاد خود را ناب و خالص برای خدا انجام دهد، اکسیر جهاد او نیز ناب‌تر و کمیاب‌تر می‌شود و بالعکس.

رهبر معظم انقلاب نیز، توکل و اعتماد به امداد الهی را از جمله ویژگی‌های مدیریت و کار جهادی دانسته و می‌فرماید: «در همه کارها توکل به خدای متعال و استمداد از کمک الهی [کنیم]؛ به کمک‌های الهی اعتماد کنیم. [وقتی] شما از خدای متعال کمک می‌خواهید، راه‌ها به سوی شما باز می‌شود».^۱

۲. ایمان به معاد و آخرت‌گرایی

اعتقاد به معاد و آخرت‌گرایی یکی از مهمترین ابعاد ارزشی مدیر جهادی و همچنین از اصول مدیریت اسلامی و برگرفته از اصل ایمان به معاد و حیات پس از مرگ است. این اصل نه تنها در حوزه اندیشه و نظر منشا اثر است بلکه در حوزه عملکردها نیز باعث تاثیرهای قابل توجه و اساسی و تغییر و اصلاح جهت‌گیری هاست.^۲

۳. خودباوری و اعتماد به نفس

خودباوری و اعتماد به نفس در جامعه باعث نشاط و پویایی آن می‌شود. مدیر با اعتماد به نفس هر لحظه برای رسیدن به آن باور در حال کوشش بوده و با موانع و دشمنی‌ها مبارزه می‌کند. طبیعتاً افراد در این جامعه، از ویژگی‌های مثبت و منفی خود، آگاهی دارند و در فکر و عمل، استقلال خود را حفظ می‌کنند. رهبر معظم انقلاب نیز، خودباوری و اعتماد به نفس را یکی از ویژگی‌ها و عوامل مهم در مدیریت جهادی بر می‌شمارند: «عامل مهم مدیریت جهادی عبارت است از خودباوری و اعتماد به نفس و اعتماد به کمک الهی».^۳ لذا خودباوری، پرکاری، تحول‌آفرینی، پویایی، سخت‌کوشی، سرعت عمل در کارها از ویژگی‌های بارز مدیریت جهادی است.

۴. داشتن روحیه خدمت به خلق

از شاخص‌های اصلی مدیریت جهادی خدمت به خلق است. خدمتی همراه با رضایت خالق خلق. رهبر معظم انقلاب در این خصوص می‌فرماید: «... گفتمان اصلی دولت اسلامی همین خدمت است؛ اصلاً فلسفه وجود ما جز این نیست؛ ما آمده‌ایم خدمت کنیم به مردم و هیچ چیز نباید ما را از این وظیفه غافل کند».

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر ... پیشین، بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگران گروه مپنا، ۱۳۹۳/۰۲/۱۰.

۲. شماعی کوپائی، میلاد، مدل پارادایمی مدیریت جهادی با استفاده از نظریه داده بنیاد، مجله چشم انداز مدیریت دولتی، ۱۹، پاییز ۱۳۹۳، ص ۱۲۹.

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر ... پیشین، بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگران گروه مپنا، ۱۳۹۳/۰۲/۱۰.

همچنین ایشان درباره خصوصیت خدمت به خلق بیان می‌دارند: «در چهارچوب قانون، دو جور می‌شود کار کرد: یک کار کار مرسوم اداری، یک کار، کار جهادی. کار جهادی یعنی از موانع عبور کردن، موانع کوچک را بزرگ ندیدن، آرمانها را فراموش نکردن، جهت را فراموش نکردن، شوق به کار؛ این کار جهادی است. کار را باید جهادی انجام داد تا ان شاءالله خدمت بخوبی انجام بگیرد»^۱.

۵. تعهد به مردم و نظام

از دیگر ویژگی‌های مدیریت جهادی داشتن تعهد به مردم و نظام است. شخصی که متعهد نباشد طبیعتاً کاری درست نمی‌شود و از پیش نمی‌رود. مقام معظم رهبری درباره این ویژگی در مدیریت می‌فرماید: «من مکرراً عرض کرده‌ام که هر جا مدیریت‌های متعهد، مؤمن و دلسوز بر سرکار بودند و با عقل و درایت و ایمان و تعهد نسبت به مردم و نظام اسلامی کار کردند، ما توفیق پیدا کردیم. شما به عرصه کشور نگاه کنید؛ ما در زمینه بخشی از پیچیده‌ترین صنایع - که یک روز صنعتگران این کشور حتی فکرش را نمی‌کردند - به خاطر مدیریت‌های کارآمد، به حد مطلوب رسیدیم. بسیاری از بیگانگان، دشمنان و رقیبان حتی حاضر نیستند این واقعیت را باور کنند؛ ولی بالاخره باور می‌کنند؛ چون آثارش را در گوشه کنار می‌بینند... باید مدیریت دلسوز و متعهد زمام کار را در دست گیرد»^۲.

۶. آرمان‌گرایی و هدف‌مداری

یک مجموعه با آرمان و دارای هدف‌های بلند می‌تواند واقعیت‌ها را طبق آرمان خود شکل دهد و به وجود آورد. وقتی فرد هدف درستی را برای خودش تعریف کرد و به آن معتقد شد برای محقق شدن آن هدف باید آرمان‌های بزرگ طرح‌ریزی نماید. طبیعتاً مدیری که از بینش و انگیزه الهی برخوردار باشد از همه توانمندی‌های خود برای اجرای صحیح موضوع و متعلق مدیریت استفاده می‌کند. چنین مدیری، هم می‌داند که چرا مدیریت می‌کند و هم از انگیزه کافی برای رسیدن به هدف برخوردار است.^۳ مدیریت جهادی دقیقاً چنین ویژگی دارد.

۷. جدیت، خستگی‌ناپذیری و شوق به کار

مدیریت جهادی، مدیریتی همراه با جدیت، خستگی‌ناپذیری و شوق به کار است. پرقدرت بودن به تنهایی اگر همراه با جدیت و شوق نباشد، ممکن است در ادامه و بر اثر برخورد با مشکلات مسیر، به سرخوردگی و ناامیدی منجر شود. مدیر جهادی کار را با جدیت، شوق و خستگی‌ناپذیری انجام می‌دهد، نه فقط پرقدرت و احياناً برای اسقاط تکلیف!^۴

۸. رفتار خالصانه

رفتار خالصانه که از مهمترین مقوله‌های رفتار جهادی است را می‌توان فعل و مرحله عملیاتی شده نگرش اخلاص دانست. رفتار خالصانه تشکیل شده از مفاهیم کار خالصانه و کار بدون چشم داشت است. در مدیریت جهادی شما در عین کار و تلاش مخلصانه که انجام می‌دهی اصلاً توقعی از کسی نداری. در واقع کسانی که صبغه جهادی دارند با نگاه تکلیف مدارانه و مفهوم بندگی خداوند کاملاً خود را وسیله انجام وظیفه می‌بینند و در قبال خدماتی که انجام می‌دهند، از هیچ

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر ...، پیشین، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۲/۰۶/۰۶.

۲. همان، بیانات در دیدار مسئولان وزارتخانه‌های صنایع و بازرگانی، ۱۳۸۰/۰۴/۱۰.

۳. شمعی کوپائی، پیشین، ص ۱۳۲.

۴. برگرفته از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر ...، پیشین، بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگران گروه مینا، ۱۳۹۳/۰۲/۱۰؛ و مجموعه بیانات رهبر معظم انقلاب.

کس توقع و انتظاری ندارند مگر از خداوند که معتقد هستند کار را برای او انجام داده‌اند و مزد و پاداششان را هم از او می‌خواهند.^۱

۹. دشمن شناسی

دشمن شناسی از شاخص‌ها و ویژگی‌های اصلی مدیریت جهادی است. طبیعی است، جامعه‌ای که نتواند دشمن خود را بشناسد و از تهدیدهای او اطلاع پیدا کند، نمی‌تواند برای مقابله با او برنامه ریزی صحیحی داشته و سیاست دفاعی مناسبی اتخاذ کند. دشمن شناسی برای یک مدیر جهادی از منظر رهبر معظم انقلاب دارای جایگاه ویژه‌ای است و از همین رو ایشان یکی از شاخصه‌های مدیریت جهادی را دشمن شناسی می‌دانند؛ «باید دشمن را شناخت... دشمنی او را باید فهمید، نقشه او را باید تشخیص داد... این شد حرکت جهادی. جهاد عبارت است از تلاشی که در مقابل یک دشمنی‌ای انجام می‌گیرد؛ هر جور تلاشی جهاد نیست. جهاد عبارت است از آن تلاشی که در برابر یک چالش خصمانه از سوی طرف مقابل صورت می‌گیرد؛ این جهاد است. آن وقت معنای مدیریت جهادی در اینجا این است که توجه بکنید که حرکت علمی کشور و نهضت علمی کشور و پیشرفت علمی کشور مواجه است با یک چالش خصمانه، که در مقابل این چالش خصمانه شما که مدیریت، شما که استادیپد، شما که دانشجو هستید، باید بایستید؛ این شد حرکت جهادی و مدیریت دستگاه؛ چه مدیریت دانشگاه، چه مدیریت وزارت، چه مدیریت هر بخشی از بخش‌های گوناگون این عرصه عظیم، خواهد شد مدیریت جهادی.^۲

۱۰. حضور مردمی (عزم ملی)

در بررسی و جستجوی بیانات امام خمینی(ره) از ابتدای انقلاب اسلامی و پس از آن بیانات رهبر معظم انقلاب تاکنون بن مایه آنها همواره بر این نکته استوار بوده و هست که پیشرفت و سازندگی در کشور، بدون مشارکت مردم امکان پذیر نمی‌باشد. بر همین اساس، یکی از اصول اولیه و ویژگی‌های اساسی مدیریت جهادی، مشارکت و حضور مردمی و یا به تعبیر رهبر معظم انقلاب، عزم ملی است. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرمایند: «آنچه برای بنای زندگی و سازندگی آینده مورد انتظار است، بدون مشارکت مردم تحقق پذیر نیست... بدون حضور مردم کار پیش نخواهد رفت و مقصود تحقق پیدا نخواهد کرد. مردم در گروه‌های گوناگون مردمی با اراده و عزم راسخ ملی می‌توانند نقش آفرینی کنند. مسئولین هم برای اینکه بتوانند کار را به درستی پیش ببرند، احتیاج به پشتیبانی مردم دارند. آنها هم بایستی با توکل به خدای متعال و با استمداد از توفیقات و تأییدات الهی و کمک مردمی، مجاهدانه وارد میدان عمل بشوند.»^۳

۱۱. تکیه زدن بر وحدت و دوری از اختلافات

کار جهادی در سایه وحدت و یکپارچگی انجام می‌شود. طبیعی است که اگر به اختلافات قومی قبیله‌ای و حزبی و جناحی دامن زده شود کاری از پیش نمی‌رود و این خواسته دشمنان نظام و مردم است. خداوند در قرآن می‌فرماید: «إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ» (انعام، آیه ۹۱) اختلاف و دشمنی بین مسلمانان، خواسته شیطان و شیطان صفتان است.

یکی از نقشه‌های دشمنان اسلام در عصر کنونی، در عرصه بین‌المللی و داخلی، ایجاد اختلاف بین مسلمانان و نیروی طرفدار نظام است. متأسفانه این اختلافات در هر دو عرصه به یکی از چالش‌های جامعه اسلامی، تبدیل شده است. از

۱. ر.ک. شماعی‌کوپانی، پیشین، ص ۱۳۶-۱۳۵.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر... پیشین، بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۳/۰۴/۱۱.

۳. همان، پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۹۳، ۱۳۹۲/۱۲/۲۹.

همین رو، مقام معظم رهبری بارها در بیانات خود، مسئولین و مقامات را از آن بر حذر داشته و برای پیشرفت کشور بر وحدت و انسجام نیروهای درونی تاکید دارند؛ «چالش‌های درونی ما این‌هاست: سرگرم شدن به اختلافات در داخل کشور؛ اختلافات فرعی و سطحی، ما را سرگرم بکند، در مقابل هم قرار بدهد، تعارض به وجود بیاورد، ما را از مسائل و خطوط اصلی غافل بکند؛ این یکی از مصادیق آن چالش اصلی است... از دست دادن انسجام ملت از چالش‌های ماست»^۱.

۱۲. ریسک‌پذیری همراه با حرکت مبتنی بر علم و درایت

ریسک‌پذیری با نگاه علمی و برداشتن گام‌های بلند از شاخص‌ها و ویژگی‌های مدیریت جهادی است. بدیهی است که ضمانت موفقیت و پشتوانه هر گام بلندی، بررسی‌های علمی و داشتن برنامه صحیح است که یک مدیر جهادی از آن‌ها برخوردار است. مبارزه با مشکلات و موانع از روی علم و آگاهی، جهت رفع اصولی این مشکلات و موانع تنها با مدیریت جهادی امکان‌پذیر است. لذا یکی از اصول اساسی این نوع مدیریت، علم و درایت است. رهبر معظم انقلاب نیز در این خصوص می‌فرماید: «اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور، در شرایط کنونی فشارهای خباثت‌آمیز قدرت‌های جهانی و در شرایط دیگر، قابل حل است و کشور حرکت رو به جلو را ادامه خواهد داد»^۲.

۱۳. داشتن روحیه جمعی و کار گروهی

کار جهادی از آن دسته کارهایی به‌شمار می‌رود که بدون همکاری، تعاون و مشارکت افراد به سختی پیش می‌رود. داشتن روحیه جمعی و کار گروهی از زمینه‌های حرکت جهادی است. کار تیمی، هم‌افزایی و ارتباطات مؤثر را به دنبال خود خواهد داشت. این همکاری شامل حال مدیریت مجموعه و سازمان هم می‌شود و مدیر بایستی در کنار نیروها و کارکنان پا به پای، بلکه بیش از آنان کار کند و الگوی دیگران قرار گیرد. مقام معظم رهبری درباره کار گروهی و جمعی می‌فرماید: «چرا فرهنگ کار جمعی در جامعه‌ی ما ضعیف است؟ این یک آسیب است. با اینکه کار جمعی را غربی‌ها به اسم خودشان ثبت کرده‌اند، اما اسلام خیلی قبل از اینها گفته است: «تعاونوا علی البرّ و التّقوی»، یا: «واعتصموا بحبل اللّهِ جمیعاً». یعنی حتی اعتصام به حبل‌الله هم باید دسته‌جمعی باشد؛ «و لا تفرّقوا»^۳.

۱۴. مبارزه با فساد و سلامت اقتصادی

از ویژگی‌های مهم یک مدیر جهادی این است که در دستگاه تحت مدیریت‌اش فساد نفوذ نکند و از سلامت نفس، مالی و اقتصادی برخوردار باشد. رهبر معظم انقلاب در این خصوص طی سال‌های گذشته مطالب بسیار زیادی ایراد فرمودند. از آن جمله در دیدار رئیس‌جمهور (روحانی) و اعضای هیئت دولت می‌فرماید: «... منصب حکومتی، جایگاه قدرت و منابع مالی است؛ وسوسه‌ها در اینجا انسان را راحت نمی‌گذارد. حالا شما به خودتان نگاه نکنید که متدینید و سطح بالا هستید و مقاومت می‌کنید در مقابل این وسوسه‌ها؛ در درجات پائین ممکن است در مقابل این وسوسه‌ها نتوانند مقاومت بکنند. شما باید مراقب باشید، شما باید چشم بصیر بینای خودتان را بر سرتاسر این دستگاهی که زیر اشراف شما است و تحت مدیریت شما است، آنچنان بگسترانید که نگذارید در یک گوشه‌ای ناسلامتی اقتصادی به‌وجود بیاید و این وسوسه‌ها کارگر بشود»^۴. یا ایشان در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در بیان ارکان آمادگی مسئول برای خدمت می‌فرماید: «رکن سوم [از آمادگی مسئول]، حفظ طهارت و تقواست. حفظ پاکیزگی در عمل است. اجتناب

۱. همان، بیانات در مراسم بیست و پنجمین سالروز رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۹۳/۰۳/۱۴.

۲. همان، بیانات در دیدار شهردار و اعضای شورای شهر تهران، ۱۳۹۲/۱۰/۲۳.

۳. همان، بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳.

۴. همان، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۲/۰۶/۰۶.

از هرگونه اختلاط با اهداف غیر مشروع یا اهداف غیر مقبول و غیراخلاقی است. ... مدیر خوب، مدیری است که هر کاری را به عهده می‌گیرد، با رعایت اصول اخلاقی صحیح، انجام دهد. در نظام اسلامی، چیزی که به شدت با آن مقابله می‌شود، رسوخ فساد است. در نظام اسلامی، با اعتقاد بد و نادرست، این‌طور مقابله نمی‌شود که با عمل غیر صحیح و عمل غیراخلاقی و خدای ناکرده رسوخ فساد مبارزه می‌شود»^۱.

۱۵. کارآمدی

کارآمدی یکی از شاخصه‌های مدیریت دینی و جهادی به حساب می‌آید. به این خاطر، رهبر معظم انقلاب کارآمدی را به عنوان هویت و حیثیت نظام، مطرح کرده و می‌فرماید: «مطلب دوم در مورد آن حقیقتی است که یکی از جلوه‌های زیبای آن را در این مجموعه کاری - مجموعه «مپنا» - می‌شود دید: حقیقت کارآمدی، کارآمدی ناشی از دانش و هوش و پشتکار و ابتکار و عزم راسخ که خوشبختانه ما این را در این مجموعه مشاهده می‌کنیم؛ این نگاه ما به کل حرکت کشور است»^۲.

۱۶. استفاده از امکانات و ظرفیت‌ها

یکی از ویژگی‌های مدیریت جهادی، استفاده از ظرفیت‌ها و بهره‌گیری از امکانات موجود برای نیل به اهداف متعالی جامعه است. مقام معظم رهبری با تأکید بر وجود استعداد و ظرفیت پیشرفت در جامعه، می‌فرماید: «اگر ملتی به خود نیاید، خود را قوی نکند، دیگران به او زور می‌گویند. بعضی ملت‌ها هستند که تا قوی شدن، فاصله زیادی دارند؛ امیدی وجود ندارد که بخواهند نیرویی در خود ایجاد کنند که بتوانند با زورگویان و گردن کلفت‌های دنیا، مقابله کنند؛ اما ملت ما این گونه نیست؛ ما اولاً استعداد قوی شدن، زیاد داریم؛ امکانات و ظرفیت‌ها هم زیاد داریم؛ ملت ما به سمت اقتدار ملی هم راه افتاده است و راه زیادی پیموده است»^۳.

آنچه که بیان شد گوشه‌ای از شاخص‌ها و ویژگی‌های مدیریت جهادی هست و برای جلوگیری از اطاله کلام به همین مقدار بسنده می‌شود. با توجه به شاخص‌ها و ویژگی‌های مدیریت جهادی و مرور آنها اهمیت این نوع مدیریت در نظامی همچون نظام جمهوری اسلامی بیشتر آشکار می‌شود.

تجربه چهل سال گذشته نظام جمهوری اسلامی نشان می‌دهد که هر موقع این نظام در چهارچوب مدیریت برگرفته از فرهنگ، معنویت و ارزش‌های اخلاقی، اسلامی و انسانی اداره و مدیریت شده نتایج و ثمرات بسیار درخشانی هم حاصل شده است. لذا در دهه پیش‌روی کشور و با توجه به اقدامات خصمانه دشمنان این مرز و بوم که شبانه روز علیه مردم و نظام انجام می‌دهند، تنها راه مقابله با آنها در پیش گرفتن مدیریت جهادی و نگاه درونزا به ظرفیت‌ها و امکانات داخلی است.

شرایطی که امروزه در کشور به وجود آمده حداکثر می‌توان گفت شبیه شرایط دو سه سال آخر دولت دهم در سال‌های ۸۹ تا ۹۲ است. در آن سال‌ها علاوه بر تحریم‌های آمریکا علیه ایران تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل و اتحادیه اروپا نیز وجود داشت، که با درایت و رهبری مقام معظم رهبری و برخی مسئولین آن شرایط را پشت سر گذاشتیم. رهبر معظم انقلاب سال ۱۳۹۰ را سال جهاد اقتصادی نامگذاری کردند و همه مردم و مسئولین را به این جهاد فراخواندند. ایشان در آن سال فرمودند: «خوشبختانه ملت ما با فرهنگ مجاهدت آشناست. ما از مجاهدت، بیگانه نیستیم. ملت ما در

۱. همان، بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری، ۱۳۷۲/۰۵/۱۲.

۲. همان، بیانات در دیدار کارگران گروه مپنا، ۱۳۹۳/۲/۱۰.

۳. همان، بیانات رهبری در حرم رضوی (ع)، ۱۳۹۳/۰۱/۰۱.

میدانهای جهاد؛ هم جهاد نظامی، در دوران هشت سال دفاع مقدس؛ هم جهاد سیاسی، در طول این مدت؛ هم جهاد اقتصادی و علمی، یک ملت امتحان داده است. ما آشنا هستیم با جهاد. این جهادی که امروز باید انجام دهیم - جهاد اقتصادی - از جهادهائی که تا امروز ملت ایران انجام داده، مشکل تر نیست؛ اما باید بدانیم چه کار می‌خواهیم بکنیم»^۱.

همچنین ایشان در دیداری دیگر فرمودند: «امسال سال جهاد اقتصادی است. جهاد اقتصادی متوجه یک نکته اساسی است در مسئله اداره کشور و مدیریت کشور؛ و آن این است که امروز دشمن برای مبارزه با اسلام و جمهوری اسلامی، بر روی مسئله اقتصاد متمرکز شده است. نه اینکه عرصه‌های دیگر را فراموش کردند؛ نه، در زمینه فرهنگ و در زمینه امنیت و در زمینه سیاست و در همه زمینه‌ها علیه نظام جمهوری اسلامی آنچه از دستشان برمی‌آید، می‌کنند - حالا شکست می‌خورند، مطلب دیگری است؛ اما آنها تلاش خودشان را می‌کنند - لیکن تمرکز عمده آنها بر روی مسائل اقتصادی است. برای اینکه مردم را از دولت جدا کنند، از نظام جدا کنند، فاصله و شکاف ایجاد کنند، دنبال این هستند که در مسئله اقتصادی کشور مشکل ایجاد کنند. پس جهاد اقتصادی لازم است؛ یعنی همین مبارزه، همین پیکار، منتها جهادگونه، با همه توان، با همه وجود، با قصد خالص، با فهم و بصیرت اینکه داریم چه کار می‌کنیم. سال جهاد اقتصادی معنایش این است. بخش‌های اقتصادی کشور در همه قسمت‌های دولتی و غیر دولتی اگر به توفیق الهی پایبند به این مجاهدت باشند، یک جهش به وجود خواهد آمد و همه مردم در این موفقیت سهیمند»^۲.

وضعیت امروز و سال‌های پیش روی ما از قبل بدتر نیست. اگر حقیقتاً مدیران و مسئولین در کنار مردم همان توصیه‌های رهبری در سال ۹۰ و سال‌های بعد از آن را نصب العین خود قرار دهند و به واقع عملی سازند، هیچ‌گاه دشمن در طراحی‌هایش علیه این کشور موفق نخواهد شد. رهبر معظم انقلاب در سال ۹۳ ثمره و نتیجه مدیریت جهادی را برای آینده این کشور ترسیم نمودند؛ «عزم ملی و مدیریت جهادی» در سال ۹۳ به عنوان شعار مطرح می‌شود، اما این چیزی نیست که مربوط به سال ۹۳ باشد؛ این هویت ما است، این حیثیت ما است، این آینده ما است، این ترسیم‌کننده سرنوشت ما است. اگر عزم ملی بود، اگر مدیریت جهادی بود، اقتصاد هم پیشرفت می‌کند، فرهنگ هم پیشرفت می‌کند؛ و ملتی که اقتصاد پیشرفته داشته باشد و فرهنگ پیشرفته داشته باشد، در اوج قرار می‌گیرد و تحقیر نمی‌شود»^۳.

□ جمع بندی و نتیجه گیری

تجربه مدیریت جهادی در چهل سال گذشته در کشور توانست الگوی تازه‌ای از مدیریت را در کشور ایجاد کند که مبتنی بر فرهنگ، ارزش‌های معنوی، اخلاقی، بومی و داخلی است. سبک مدیریت جهادی با شاخص‌ها و ویژگی‌هایی مانند نگرش خدامحوری و توکل به خدا، اعتقاد به نقش مداوم خداوند در هدایت و نصرت مجاهدان و مومنان، خودباوری و اعتماد به نفس، تکلیف‌گرایی، شجاعت و جسارت در اتخاذ تصمیمات خارق العاده، جدیت، خستگی‌ناپذیری و شوق به کار، در عین حال محاسبه و تدبیر دقیق همه مراحل و تخمین نتایج تصمیمات، استفاده از امکانات و ظرفیت‌های داخلی در کنار روحیه فسادستیزی و سلامت نفس و برخورداری از روحیه ایثار و از خودگذشتگی و فداکاری شناخته می‌شود. این سبک از مدیریت در حال حاضر و سال‌های پیش رو و دهه پنجم انقلاب هم قابلیت اجرا دارد و هم ضرورت و نیاز جامعه است. هرگاه این سبک مدیریتی بر فضای کار و تلاش در کشور حاکم شده آثار و برکات فراوانی به همراه داشته

۱. همان، بیانات در جمع مردم و کارکنان صنعت نفت عسلویه در سفر یک روزه به این شهر، ۱۳۹۰/۰۱/۰۸.

۲. همان، بیانات در دیدار هزاران نفر از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۰/۰۲/۰۷.

۳. همان، بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا، ۱۳۹۳/۰۲/۱۰.

است. توصیه موکد رهبر معظم انقلاب به‌ویژه در بیانیه گام دوم و اجرایی شدن این بیانیه در گرو مدیریت کشور به سبک مدیریت جهادی است.

